

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 22

29 mei 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Wat betekent voor mij het humanisme?

Ondanks mijn remonstrantse opvoeding zag ik er een aantal jaren geleden van af mijn belijdenis te doen, omdat het geloof geen betekenis meer voor me had. Ik had er nog geen enkele notie van of ik me ergens anders bij aan zou sluiten. Vaag had ik wel eens gehoord van een stroming als het humanisme, maar had die meteen ondergebracht onder het hoofd: Onduidelijke Sekten. Een van de oorzaken voor deze gedachte was de verklaring die een leerkracht van mijn christelijke lagere school gaf van het humanisme: „niet in God geloven, maar inplaats daarvan in de mensen”.

Nog niet in staat zijnde de werkelijke portée van deze wat stuntelige uitspraak te vatten, had ik het hele geval maar als verregaand onbelangrijk terzijde geschoven.

Via een studievriend kwam ik echter nauwer in aanraking met het H.V. Ik bezocht wat bijeenkomsten, werd lid van de HJB en leerde daar een meisje kennen. Zo raakte ik vertrouwd met een aantal eenvoudige beginselen, en werd ik lid van het verbond.

Als werkelijk bewuste overtuiging is het humanisme mij zeer dierbaar. Sedert korte tijd ben ik in de gelegenheid mij wat serieuzer in de zaak te verdiepen. Geschiedenis, achtergronden, invloedrijken, het gaat allemaal wat meer voor je leven. Voor iemand, niet gegrepen door een of andere vorm van openbaring, is het humanisme het enige alternatief dat hem behoedt voor wegglijden in een mistig en uitzichtloos nihilisme. Zeker in deze tijd, waarin de beatjeugd steeds vroeger en steeds meer geestelijk „zelfstandig” wordt door zich met lichaam en ziel op een massaliserend verschijnsel te werpen, is het geruststellend een instelling als het

verbond met oog voor deze tendens aanwezig te weten. Ik geloof, dat ieder mens als zinvolle achtergrond van zijn streven een weldoortimmerde levensovertuiging nodig heeft. Om die reden, als erkenning, acht ik het lidmaatschap van het verbond noodzakelijk.

Toch schijnt er iets mis te zijn. Belangstelling bestaat er wel bij de jongeren. Maar hoe komt het dan dat de bijeenkomsten voor zo'n groot gedeelte door ouderen bezocht worden? Jongeren, die eenmaal zijn geweest, voelen weinig voor een tweede bezoek omdat ze niet geboeid worden. Jong zijn is „in”, de commercie weet het ook, maar het verbond helaas niet. Met haar 20 jaar is het verbond geen jong verbond. Het laat in het afgesloten wereldje van de jeugd te weinig van zich horen. De geestelijke verzorging in het leger en het op gang komend vormingsonderwijs in enkele plaatsen zijn al heel belangrijke stappen. Er leven frisse en oorspronkelijke ideeën onder de buitenkerkelijke jongeren, maar voor velen blijkt de drempel van het H.V. toch te hoog.

Humanisme betekent voor mij een wijze van denken, een wijze van handelen en een wijze van leven. Vanuit deze gedachte ben ik lid geworden.

personalia

C. J. Oortgijsen, geb. 1941. Behaalde hoofddake in 1965. Momenteel werkzaam op de Delftse Montessorischool. Volgt de cursus van het Humanistisch Opleidings Instituut en hoopt aan het einde van dit jaar het colloquium voor raadsman te doen.

Midden in de wereld

Als ik mij bezin op mijn onderwerp, zie ik daar vóór mij het Humanistisch Verbond, nog wel niet als een machtig lichaam, maar wel levend en naar verhouding van het aantal leden invloedrijk!

Midden in de wereld, zoals m.i. zo goed tot uitdrukking komt in het symbool dat op menig drukwerk van het Verbond prijkt: Het H.V. tussen de bloemen (der aarde) en de sterren (van de hemel), m.a.w. Het Humanistisch Verbond, uitstrekkend zijn belangstelling en zorg t.a.v. allerlei problemen en zaken, waarbij de mens betrokken is en die zich bevinden tussen hemel en aarde, dus op een terrein, dat door ons gekend kan worden.

Dat het H.V. zich ernstig bezig houdt met deze dingen, hoop ik u aan de hand van enkele voorbeelden te laten zien.

Sedert zijn oprichting in 1946 heeft het Verbond in zijn zorg betrokken de mens in (vooral geestelijke) nood, de zorg voor de arbeiders in de kampen voor bejaarden en zieken, al bijna vanaf het begin, in later jaren die voor militairen en gedetineerden. Jaarlijks maken zo'n 5000 mensen gebruik van de diensten van onze geestelijke raadslieden, waardoor tallozen weer moed vatten en hun moeilijkheden de baas konden; als je als mens in de put zit en geen uitkomst weet, kan het je al goed doen, als een ander met warme belangstelling naar je luistert en samen met je zoekt in de richting van een oplossing; die raadslieden staan klaar ook voor niet-leden.

En wist u ook, dat u in belangrijke situaties in het leven, bij vreugde en verdriet een beroep op de genoemde lieden kunt doen? ... En dan denk ik aan de mogelijkheid van wat we zouden kunnen noemen huwelijksbevestiging na het sluiten van het huwelijk op het gemeentehuis en aan de bijstand bij crematie en begrafenis, situaties, waarin velen behoefte hebben aan méér dan enkel zakelijke, officiële afdoening, aan meelevende menselijkheid.

Het terrein waarop het H.V. zich beweegt, is breder: Een belangrijke zaak, die op meerdere plaatsen al in volle gang is, is het Humanistisch Vormingsonderwijs op scholen.

En dat niet uit een oogpunt van „wie de jeugd heeft, heeft de toekomst”; we willen geen humanistjes kweken, neen, het H.V.O. wil de leerling in kennis brengen met de voornaamste godsdiensten en geestelijke stromingen, hem aan het denken zetten, bouwstoffen aandragen, waardoor hij t.z.t. zijn geestelijke plaats midden in de wereld zal kunnen bepalen.

Het openbaar onderwijs vindt in het H.V. een warm voorstander; wij zien die school als een ontmoetingspunt van kinderen uit verschillend, maar wel gelijkberechtigd milieu; ze moet zijn een voorbereiding voor het latere leven, waarin immers ook mensen van wat voor geloof of levensbeschouwing ook samen moeten gaan, moeten proberen, er samen iets van te maken met eerbiediging van ieders overtuiging.

Waar de grondslag van het openbaar onderwijs in het gedrang komt, staat het H.V. voor de verdediging ervan op de bres. Enkele maanden geleden maakte de Hervormde Raad voor Zaken van Kerk en School in een brief aan de Tweede Kamer bezwaar tegen een passage in de Memorie van Antwoord inzake de overgangswet ter invoering van de Mammoethwet; de betreffende Minister zou daarin komen tot een onjuiste gelijkenschakeling van christendom en humanisme.

Onmiddellijk deed ons Verbond een „klemmend beroep op die Kamer, om in de openbare school humanisten en andere niet-christenen niet tot 2e-rangs burgers te verklaren en ook in de grondslag tot uitdrukking te brengen, dat onze nederlandse cultuur vanouds berust op de gedachtenwerelden van christendom en humanisme als grondslagen van zingeving aan het bestaan”.

Dat het H.V. ook verder in het volle leven wil staan, blijkt uit diverse rapporten en publicaties op velerlei terrein, die of door het Verbond als zodanig of door humanisten zijn samengesteld. De tijd ontbreekt, namen en titels te noemen.

Het humanisme kijkt ook over landsgrenzen heen: Het heeft in de loop der jaren zijn stem laten horen of invloed geoefend, waar het diverse noden gold, zoals de honger in 2/3 van de wereld; de overbevolking, de atoombom, het protest tegen het Amerikaanse ingrijpen in de Dominicaanse republiek en niet te vergeten de aandrang, die het hoofdbestuur van het H.V. uitoefende op alle betrokkenen, om gezien het verschrikkelijke lijden van het Vietnamese volk, het vuren te staken, zowel in Noord- als in Zuid-Vietnam.

Letterlijk midden in de wereld staat het H.V. door zijn lidmaatschap van de internationale organisatie van het ongodsdienstig humanisme, de IHEU, de internationale, humanistische en ethische unie, waartoe groepen behoren in meer dan 20 landen.

In het kort komen de doelstellingen o.a. hierop neer (zie een artikel van de heer Th. W. Polet in Mens en Wereld van 19 febr. 1966): Het humanisme wil allen verenigen, die niet meer kunnen geloven in de verschillende vormen van godsdienst en die bereid zijn, hun overtuiging te baseren op de eerbied voor de mens als geestelijk en moreel wezen. Vooropgesteld worden de democratie, de waardigheid van de mens en zijn recht op de grootst mogelijke ontplooiing; persoonlijke vrijheid en sociale verantwoordelijkheid.

Hiermee hoop ik u een indruk (meer kon het niet zijn) te hebben gegeven van de bewogenheid, waarmee het Humanistisch Verbond staat midden in de wereld.

Steeds meer buitenkerkelijken vinden hun plaats in dat geestelijk centrum. Van harte echter hoop ik, dat het element van buitenkerkelijke arbeiders in ons Verbond belangrijk zal toenemen. Zij toch maken een zeer groot deel uit van de nederlandse bevolking, een deel, dat — meer dan welke andere groep ook — staat midden in het praktische leven en dat daardoor een belangrijke inbreng kan leveren in werk en meningsvorming van ons Verbond.

Zoals onze geestelijk raadsman de heer C. H. Schonk het in een interview zei: „Je vindt onder de arbeiders dikwijls een heftige belangstelling in levensvragen. Zij drukken zich uit in termen van concrete ervaringen, met een natuurlijkheid, die je in andere kringen vaak node mist.”

Ik kan het niet anders zien: slechts door samenwerking van intellectueel en arbeider kan tenslotte iets blijvends goeds verricht worden. N.a.v. excursies met bejaarden naar de Noorddoostpolder vanuit ons Conferentie- en Vacantieoord „De Ark” te Nunspeet heb ik vaak gezegd: Dit machtige werk is slechts tot stand kunnen komen door de samenwerking van hoofd en hand: wat de knappe koppen hebben uitgedacht, kan pas werkelijk tot iets worden als de handen der

werkers klaar staan om het uit te voeren. Waarom zou het in het Verbond anders zijn? Dáár vooral kunnen mensen van wat ras of klas of stand elkaar vinden op grond van hun menselijke verbondenheid, die zij beleven — allen gelijkelijk — in zovele facetten van het leven! Nog heb ik één ding op het hart. Het betreft... de politiek. Nog al te vaak naar mijn idee hoort men — ook in ons Verbond — de verzuchting: Ik doe niet aan politiek, je schiet er niets mee op. Maar als we terugdenken aan vroeger jaren, dan is er toch heel wat veranderd in onze wereld, al verdriet ons de tegenwoordige werkloosheid nóg zo erg. Dát er zoveel veranderd is, kon slechts gebeuren langs de weg van wetten en verordeningen, d.i. langs de weg der politiek. Velen beweren, dat je als „gewone man” toch niets te zeggen hebt in de gang van zaken. Ik meen altijd nog van wel, al is dat niet altijd even duidelijk waarneembaar. En ik bevind mij t.a.v. deze opvatting in gezelschap van een politieke partij (niet de mijne), die als slagzin bij de laatste verkiezingen had: U

wou toch wat te zeggen hebben? Als u als buitenkerkelijke (al dan niet aangesloten bij het H.V.) wilt meewerken aan de vermen-selijking van de wereld — waarnaar ook dat Verbond streeft — als u wilt staan midden in de wereld, dan behoort daarbij ook uw belangstel-ling voor de politiek, dan heeft die politiek ook nodig uw bewuste keuze, uw opbouwende in-breng, als het kan als lid van een partij, welke zoveel mogelijk streeft naar verwerkelijking van uw humanistische opvattingen. Zolang men daarvoor niet zorgt en afzijdig blijft, lijkt mij kritiek in deze niet geoorloofd. Om misverstand te voorkomen, merk ik nog op, dat het H.V. met geen enkele politieke partij op een of andere wijze verbonden is; onder onze leden bevinden zich vogels van diverse politieke pluimage. Tenslotte: wij hopen velen van u nog eens in ons geestelijk centrum te mogen begroeten om met elkaar verbonden ons mens-zijn zinvol te be-leven.

G. W. G. Rudelsheim-Hamer

Kort kommentaar Uitzending van vrijdag 26 mei 1967.

„Er het beste van hopen”.

Over enkele minuten zal de stem van de nieuws-lezer u weer inlichten over alle tonelen, waarop zich momenteel de onrust dezer wereld afspeelt. Over Vietnam, Aden en Hongkong; over de staatsgreep in Griekenland, de honger in Bihar en vooral ook over de opnieuw opgevlamde strijd in het Midden-Oosten, waar een dictator niet moe schijnt te worden de rol te spelen, die zovele dictatoren voor hem vervulden: liever de blik van het volk naar elders richten, dan zich actief en diepgaand bezig te houden met het leefbaar maken van eigen land en het verschaffen van een menswaardig bestaan aan de bewoners daarvan. Zoals eens Soekarno om Nieuw-Guinea schreeuwde, terwijl — met name in grote delen van een overbevolkt Java — de mensen aan de rand van het bestaansminimum leefden, zoals in al zijn afgrijselijke omvang de woede van Hitler zich concentreerde op de Joden.

Velen van ons voelen zich de laatste dagen extra benard als zij de nieuwsuitzendingen volgen en de kranten lezen, nu Israël wordt bedreigd en een oorlog daar voor de deur schijnt te staan. Niet dat men immuun begon te raken voor het-geen dag in dag uit van Vietnam uit werd ge-meld; de vele Vietnamdemonstraties en de brief bij voorbeeld van het Humanistisch Verbond aan de minister-president over de waarschuwing van Oe Thant, dat het gevaar van een derde wereld-oorlog dreigt, bewijzen het tegendeel. Maar het is nu eenmaal zo, dat men met voortdurend leed vertrouwd raakt. En toch, elke nieuwe haard van onrust die dreigt te ontbranden vergroot ons latente gevoel van angst en onbehagen. We kijken elkaar aan en durven aan oorlog niet te denken. En buiten is het volop mei, zijn de bomen in het teerste groen gehuld, staan heesters en struiken in volle boei. Als het zonnetje schijnt voetballen de jongens op het veld, loopt het verkeer bij de rotonde Ouderijn vast, omdat duizenden uit het westen van ons land naar de resten van bos en

hei trekken, en eten in Scheveningen en Zand-voort velen onbekommerd hun ijsjes en hun friten. Hoe lang duren angst en onbehagen? Hoe lang werkt de nare indruk na, die de nieuws-lezer bij ons achterliet, met zijn opsomming van rampen, dreiging en leed? Hoe lang, zolang alles hier bij ons nog wel reilt en zeilt?

En als een ramp, dicht bij huis, zoals in Brussel zich afspeelt, zijn we dan daar niet meer van on-der de indruk dan van hetgeen tot ons doordringt van de wereldtonelen? Wat dit laatste betreft, trekken onze warenhuizen een les uit die brand? Allerlei autoriteiten verzekeren ons, dat de voor-schriften hier te lande zo iets onmogelijk maken, althans dat alle voorzieningen zijn getroffen. Ieder die wel eens getracht heeft een zaaltje te organiseren voor een expositie of een toneelvoor-stelling voor kleine kring, weet dat men hem da-delijk met brandweervoorschriften op het lijf valt en terecht. Maar de vraag blijft wel of die voorzieningen er ook zijn en goed zullen werken, want in vertrouwen daarop bezoeken elke dag duizenden die warenhuizen.

Er zijn strenge voorschriften gemaakt om deze rampen te voorkomen. Die voorschriften bestaan ook om oorlogsbranden te voorkomen, alleen, het instrument om te zorgen dat ze worden nage-leefd is nog heel zwak, vooral als de opperbrand-meester, in dit geval Oe Thant gehoor geeft aan het verzoek de maatregelen op te heffen. Hij zal er wel zijn redenen voor hebben gehad, dat horen we nog wel, maar voorlopig is het zo dat nu de brandstichters vrij spel hebben gekregen en dat die alleen in toom gehouden kunnen worden als ze begrijpen wat ze riskeren. Maar fanatici zijn niet erg toegankelijk voor argumenten, dat heeft de geschiedenis ons wel geleerd. En we zijn he-laas nog niet zover, dat we ze veilig kunnen op-bergen op een plaats waar ze geen kwaad kun-nen doen.

Het is echter tijd u aan de nieuwslezer over te geven, laten we er het beste maar van hopen.

D. Roethof-Ensing

uitzendingen van het humanistisch verbond

vrijdag 2 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)
maandag 5 juni 19.40 uur: Prof. dr. W. van Dooren: „Humanistisch perspectief” (Hilv. II)
vrijdag 9 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)
maandag 12 juni 19.40 uur: Dr. A. J. Wichers: „Tegenstellingen” (Hilv. II)
vrijdag 16 juni 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. I)

ERASMUS AAN SERVATIUS ROGERUS
(8 juli 1514)

Alle mensen zijn nu eenmaal niet gelijk. Door mijn bijzonder gestel heb ik vasten nooit kunnen verdragen. Wanneer ik 's nachts wakker schrik, kan ik de eerste uren niet weer inslapen. Tot de letteren alleen — en hiervoor was 't daar niet de rechte plaats — werd mijn geest aangetrokken, en wel zo sterk dat, indien mijn levenswijze niet gebonden was geweest, ik mij ongetwijfeld niet alleen tot de gelukkigen, maar ook tot de goeden had kunnen rekenen.

En daarom, toen ik inzag dat dat leven, 't welk ik gedwongen en niet vrijwillig aanvaard had, mij zo helemaal niet paste, heb ik hoewel het volgens de publieke mening van onze tijd een zondige daad is een roeping die men eenmaal gekozen heeft, ontrouw te worden, toch besloten ook dat deel van mijn ongeluk dapper te dragen. Want gij weet dat ik in vele opzichten ongelukkig ben geweest. Maar dit ene heb ik erger gevonden dan al het andere, namelijk dat ik gedwongen ben tot die levenswijze waarvoor ik zowel naar de geest als naar het lichaam in 't geheel niet geschikt ben; naar de geest, omdat ik een afschuw heb van ceremoniën en de vrijheid liefheb; naar lichaam, omdat, zelfs indien ik die levensgewoonten prettig gevonden had, mijn gezondheidstoestand de vermoeienissen daarvan niet zou hebben verdragen. Maar iemand zal mij voor de voeten werpen dat ik een proeftijd van een jaar had en geen kind meer was. Belachelijk! Alsof iemand zou kunnen eisen dat een jongeman van 17 jaar, vooral iemand die opgevoed is voor de studiën, zichzelf kent, wat een heel ding is zelfs voor een oud man, of in een jaar tijd datgene zou kunnen leren, wat vele grijsaards nog niet begripen. Hoewel ik zelfs van 't begin af aan niet veel voelde voor het kloosterleven, en nog veel minder nadat ik 't meegemaakt had, maar ertoe gebracht was door de redenen die ik genoemd heb, toch geef ik toe dat hij die waarlijk goed is, goed zal leven in welke omstandigheden ook. Tevens ontveins ik mij niet dat ik aanleg had tot grote ondeugden, maar zo verdorven is mijn natuur toch ook weer niet, dat ik niet in het rechte spoor had kunnen geleid worden, als ik een geschikte leidsman had getroffen, een oprecht christen en niet een die alleen de letter van de wet hield. Ik heb er derhalve intussen naar gestreefd in elke levensstaat zo min mogelijk slecht te zijn en meen dit wel bereikt te hebben. Ik heb geleefd temidden van sobere mensen, ik heb geleefd voor de studie der letteren, die mij van vele ondeugden hebben afgehouden. Ik heb kunnen omgaan met mannen, die werkelijk de geest van Christus ademen, door wier gesprekken ik beter geworden ben. Over mijn boeken, die gij misschien veracht, heb ik nog helemaal niet gesproken. Maar velen bekennen dat zij, door die te lezen er niet alleen van hebben geleerd, maar er ook beter door zijn geworden. Hartstocht voor geld heb ik nooit gekend. De ijdelheid van de roem heeft in 't minst geen vat op mij. Door genotzucht heb ik mij nooit laten beheersen, hoewel ik er eens wel toe geneigd was. Liederlijkheid en dronkenschap heb ik altijd verafschuwd en vermeden. Zo dikwijls ik echter overwoog het samenleven met u te hervatten, moest ik weer denken aan de afgunst van velen daar, de verachting van allen, aan die

koude, nutteloze gesprekken, de geringe kennis die men van Christus heeft, aan die wereldse maaltijden; kortom aan die gehele levensopvatting waarvan ik niet weet wat er nog van te verwachten is, als gij er de ceremoniën uit weglaat.

Ten slotte heb ik ook nog gedacht aan mijn zwakke gezondheid, die nu door mijn leeftijd, door ziekten en doorgestane moeiten nog slechter geworden is, waardoor ik u zou teleurstellen en zelfs zou bezwijken. Reeds enige jaren ben ik namelijk leidende aan niersteen, een zeer ernstige en levensgevaarlijke ziekte. Reeds enige jaren drink ik niets dan wijn, maar kan, door mijn ziekte, zelfs niet eens alle soorten verdragen. Evenmin kan ik tegen alle spijzen of tegen elk klimaat. Want deze ziekte, die gemakkelijk terugkeert, vereist een zeer matig leven; en ik ken het Hollands klimaat, ik ken uw leefregel, om niet te spreken van uw levensgewoonten. Derhalve, indien ik terugkeerde, zou ik niets anders bereiken dan dat ik u last en mijzelf de dood aandeed.

Maar gij vindt misschien dat het geluk voor een groot deel hiérin bestaat, te sterven temidden van de broeders. Deze opvatting misleidt niet alleen u, maar bijna iedereen. Wij maken Christus en onze godsdienst afhankelijk van een plaats, van kleding, van voedsel, van enkele ceremoniën. Wij menen dat 't gedaan is met iemand die zijn wit kleed verandert voor een zwart of die een muts draagt in plaats van een monnikskap, of die van tijd tot tijd van woonplaats verandert. Ik durf dit wel te zeggen, dat die zogenaamde godsdienstige praktijken zeer verderfelijk zijn voor de christelijke liefde, hoewel ze misschien eerst uit heilige ijver ingevoerd zijn. Daarna hebben zij zich vernieuwvuldigd en gesplitst in duizende verbijzonderingen. Het gezag der pausen, in vele opzichten al te gemakkelijk en toegeeflijk, heeft daartoe bijgedragen. Wat is er echter zo smadelijk of zo goddeloos als deze slappe praktijken? Zelfs als gij let op de praktijken die aannemelijk, ja zelfs zeer aannemelijk zijn, dan is het enige beeld dat gij van Christus vindt, niets anders dan wat koud en joods ceremonieel. Dit maakt ons zelfgenoegzaam, hierom oordelen en veroordelen wij anderen. Hoewel meer in de geest van Christus is het de gehele wereld te beschouwen als één christelijk huisgezin en als één klooster, waarvan een ieder tot uw kapittel en orde behoort; het sacrament van de doop als de voornaamste godsdienstige handeling te achten en er niet op te letten waar men leeft, maar hoe goed men leeft. Gij wilt mij aan één vaste verblijfplaats binden, waartoe zelfs ook mijn leeftijd mij aanspoort. Toch prijst men het reizen en trekken van Soloon, Pythagoras en Platoon. Ook de apostelen, vooral Paulus, hebben rondgezworven. De heilige Hiëronymus, ook een monnik, is nu eens te Rome, dan in Syrië, dan weer in Antiochië, nu hier, dan daar; en oud als hij is, houdt hij zich nog voortdurend bezig met de gewijde letteren.

(Vert. O.N.)

Zich weten te bevrijden is niets; vrij kunnen zijn, dat is het moeilijke.

André Gide
Frans auteur, 1869—1951